

Ivan Josipović

Odjel za povijest umjetnosti
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
HR - 23000 Zadar
ijosipov@unizd.hr

Nekrolog / Obituary
UDK / UDC: 929Milošević, A.
DOI: 10.15291/ars.4987

S Kliom i u vječnosti – *in memoriam* Anti Miloševiću*

With Clio into Eternity –
In memoriam Ante Milošević

SAŽETAK

U Seget Vranjici kraj Trogira 24. srpnja 2025. godine u 73. godini života preminuo je dr. sc. Ante Milošević, ugledni hrvatski arheolog i povjesničar umjetnosti, naslovni izvanredni profesor Sveučilišta u Splitu, muzejski i znanstveni savjetnik u miru. Iz životopisa tog Sinjanina, rođenog 5. ožujka 1953. godine, važno je navesti da je 1976. završio studij arheologije i povijesti umjetnosti na tadašnjemu Filozofskom fakultetu u Zadru, da je doktorski rad obranio 2005. godine na Sveučilištu u Zadru, kao i da je tijekom karijere bio na čelu dviju važnih muzejskih institucija. Ravnatelj sinjskog Muzeja Cetinske krajine bio je u razdoblju od 1977. do 1994. godine, dok je istu dužnost u splitskom Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika (MHAS) obnašao u dva navrata, od 1994. do 2005. te od 2013. do 2018. godine. Među važnim muzeološkim projektima koje je vodio posebno se ističe organizacija izložbe *Hrvati i Karolinzi*, koja je održana u MHAS-u krajem 2000. i tijekom prve polovine 2001. godine u sklopu međunarodnog projekta *Karlo Veliki – Stvaranje Europe*, dok mu je iz profesionalne bibliografije, uz brojne uredničke knjige i zbornike, potrebno istaknuti dvanaest autorskih monografija te više od sto znanstvenih članaka.

Ključne riječi: Ante Milošević, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, hrvatski rani srednji vijek, arheologija, povijest umjetnosti, Clio

ABSTRACT

On 24 July 2025, Ante Milošević passed away in Seget Vranjica near Trogir, in his 73rd year. He was a distinguished Croatian archaeologist and art historian, honorary associate professor at the University of Split, and museum and research advisor in retirement. From the biography of this native of Sinj, born on 5 March 1953, we should single out that he completed his studies in archaeology and art history in 1976 at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zadar, and defended his doctoral dissertation in 2005 at the University of Zadar. Through his career, he headed two important museum institutions: he served as director of the Museum of the Cetina Region in Sinj from 1977 to 1994 and held the same position at the Museum of Croatian Archaeological Monuments (MHAS) in Split twice, from 1994 to 2005 and again from 2013 to 2018. Among the significant museological projects he led, a prominent place belongs to the organisation of the exhibition *Croats and Carolingians*, held at MHAS at the end of 2000 and during the first half of 2001 as part of the international project *Charlemagne – The Making of Europe*. His professional bibliography includes numerous edited books and proceedings, as well as twelve authored monographs and more than one hundred scholarly articles.

Keywords: Ante Milošević, Museum of Croatian Archaeological Monuments in Split, Croatian Early Middle Ages, archaeology, art history, Clio

* Ovaj je rad nastao u sklopu projekta TransArt – *Umjetnost i granice: transmisija ideja i utjecaja u mediteranskim pograničnim područjima*; br. ug. IP-UNIZD 2025-27095, koji financira *Europska unija – NextGenerationEU*. Izneseni stavovi i mišljenja samo su autorovi i ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Dana 24. srpnja 2025. godine nakon teške bolesti, u 73. godini života, u Seget Vranjici kraj Trogira preminuo je dr. sc. Ante (Tonči) Milošević, ugledni hrvatski arheolog i povjesničar umjetnosti, naslovni izvanredni profesor Sveučilišta u Splitu, muzejski i znanstveni savjetnik u miru, dugogodišnji ravnatelj Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu (dalje: MHAS). Ovom prigodom nije potrebno nabrajati sve Tončijeve profesionalne uspjehe s obzirom na to da su kolege i prijatelji toga rođenog Sinjanina, među njima i ja kao potpisnik ovih redaka, prije nešto više od godine dana priredili slavljenički zbornik objavljen povodom njegova sedamdesetog rođendana.¹ Naime, u toj podebeloj knjizi, koju smo prigodno naslovili *Fortunatus ligo* („sretan mašklin”), simbolično oslikavajući Tončijevu poslovičnu „sreću” da tijekom istraživanja uvijek otkrije nešto vrlo važno za naše povijesne znanosti, popisana je njegova pozamašna znanstvena i stručna bibliografija,² kao što je u njoj prezentiran i njegov životopis, u kojem je kolega Danijel Džino *in extenso* opisao i sve Miloševićeve profesionalne aktivnosti i priznanja, posebno ih raščlanivši na znanstvenu i muzeološku djelatnost te na arheološka istraživanja i projekte.³

Nastojat ću, stoga, ovom nekrologu dati neposredniju i subjektivniju notu, onu koja više od radnih uspjeha govori o pojedincu osobno, tj. onu po kojoj ćemo Tončija i pamtiti kao dragog kolegu i prijatelja, neovisno o njegovu neospornu doprinosu struci koja nas je sve povezivala. Ne želim time u drugi plan gurnuti sve važne pojedinosti koje su ga osobno i profesionalno obilježile, poput njegove zavičajne pripadnosti kojom se toliko ponosio (rođen je u Sinju 5. ožujka 1953. godine) i koja će dobrim dijelom odrediti i njegove znanstvene interese; zatim završenog studija arheologije i povijesti umjetnosti 1976. na tadašnjem Filozofskom fakultetu u Zadru; doktorskog rada obranjenog 2005. godine na Sveučilištu u Zadru; ravnateljstava nad dvjema važnim muzejskim institucijama koja su mu umnogome odredila cjelokupnu karijeru (u sinjskom Muzeju Cetinske krajine od 1977. do 1994. godine i, u dva navrata, u splitskom MHAS-u, najprije od 1994. do 2005. te od 2013. do umirovljenja 2018. godine); preko niza muzeoloških projekata i organiziranih izložbi (posebno ističem izložbu *Hrvati i Karolinzi* održanu u MHAS-u od 20. prosinca 2000. do 31. srpnja 2001. godine u sklopu međunarodnog projekta *Karlo Veliki – Stvaranje Europe*, popraćenu istoimenom nagrađenom knjigom-katalogom u dva sveska); pa sve do brojnih uredničkih knjiga i zbornika, kao i dvanaest autorskih monografija te više od sto znanstvenih članaka, objavljenih što u periodičkim publikacijama, što u zbornicima radova...

Za svakoga tko je osobno poznao Antu Miloševića, on je predstavljao mnogo više od toga što mogu predočiti najvažniji podatci iz njegove bogate biografije i bibliografije. Nenametljiv, samozatajan i škrt na riječima, a istovremeno izrazito organiziran, poduzetan i prodoran, Tonči je bio *spiritus movens* gotovo svega što se u hrvatskoj arheologiji, povijesti i povijesti umjetnosti, ponajprije ranoga srednjeg vijeka, dogodilo u proteklih četrdesetak godina. Budući da (još uvijek) pripadam mlađoj generaciji ljudi iz struke, o njegovoj tihoj, ali prodornoj energiji, profesionalnoj odgovornosti i nepresušnom entuzijazmu u brizi za očuvanje, izučavanje i prezentaciju povijesnoumjetničke baštine mogu neposredno svjedočiti tek u zadnjih petnaestak godina našega poznanstva i međusobne suradnje. Na temelju toga mogu reći da je Tonči uvijek imao otvorena vrata za sve one koji su željeli raditi, koji su ga imali potrebu pitati za savjet ili s njim prodiskutirati o bilo kojoj stručnoj temi i problematici. Samom činjenicom da je u dva navrata bio na čelu jedne, i u nacionalnim i u europskim okvirima, bitne institucije kao što je splitski MHAS, Miloševiću je bilo omogućeno da svoje napore kanalizira i na poticanje daljnjeg istraživanja povijesnoumjetničke i arheološke građe koja se čuva u njegovu stalnom postavu i depou, kao i s tim povezane izdavačke djelatnosti u koju je ulagao veliki dio svojeg vremena i energije.

1.
Ante Milošević (izvor:
privatna zbirka Ante
Miloševića)

Ante Milošević

Još su mi živa sjećanja na naša svakodnevna splitska druženja tijekom srpnja 2011. godine, kada mi je upravo Tonči, uz profesora Jakšića i kolegicu Uroda, svesrdno pomagao u istraživanju koje sam poduzimao u okviru rada na mojoj doktorskoj disertaciji, u tom konkretnom slučaju, pri proučavanju i dokumentiranju predromaničkih ulomaka pronađenih u Lepurima kod Benkovca. Posebno pamtim trenutak njegova zadovoljstva, vidljivoga tek u izvijenim usnama koje su, držeći cigaretu ispod prepoznatljivih mu brkova, otkrivale šeretski osmjeh, kada sam jednom „snalažljivom akcijom” privremeno nabavio dva dotad nepoznata lepurska reljefa te ih u zelenoj vreći za masline toga ljetnoga jutra donio ispred muzejske zgrade na Mejama. Zadovoljstvo je bilo još veće kada smo, tek nekoliko minuta nakon našega susreta pred vratima muzeja, u njegovu unutrašnjem dvorištu sve četvero (Milošević, Jakšić, Uroda i ja) postali svjesni da je upravo jedan od tih kamenih ulomaka omogućio pouzdanu rekonstrukciju arkade šesterostranog ciborija iz lepurske crkve Sv. Martina. Tonči je odmah rekao: „Ivane, piši članak!”; pa je tako i bilo. Tu nije bio kraj novim otkrićima jer smo tih istih dana, nastavljajući raditi na materijalu iz Lepura, osim rekonstrukcije gotovo čitava luka oltarne ograde sa zanimljivim epigrafičkim tekstom sa spomenom izvjesnoga „izabranog Ivana” (*Iohannes electvs*), uspjeli razumjeti i kako je jedan ranokršćanski sarkofag upotrijebljen za vrata lepurske sakralne građevine, pri čemu je na obodu njegova sanduka uklesan i novi posvetni natpis u kojem je u datacijskoj formuli spomenut hrvatski knez Branimir. Upravo o tome Branimirovu natpisu, godinu dana poslije, Nikola Jakšić, voditelj arheoloških istraživanja u Lepurima, objavio je članak u zborniku priređenom prigodom osamdesetog rođendana Miloševićeva velikog prijatelja i suradnika Željka Rapanića, kojemu je upravo Tonči, uz Miljenka Jurkovića, bio jedan od urednika.

Važan dio Miloševićeva rada činio je urednički posao, koji mu je prerastao u neku vrstu posebnoga osobnog zadovoljstva, pa čak i svojevrsne strasti, a on je rezultirao brojnim zbornicima, knjigama te većim i manjim muzejskim vodičima i katalozima izložbi. U tom pogledu posebno ističem seriju knjiga *Studia mediterranea arhaeologica* koju je 2008. godine pokrenuo s dugogodišnjim prijateljem i suradnikom Željkom Pekovićem. U toj je seriji objavljeno čak deset knjiga, među kojima

posebno ističem njihovu zajedničku monografiju *Predromanička crkva Svetoga Spasa u Cetini* iz 2009. godine. Tonči je posebno bio oduševljen činjenicom da, u suradnji s još jednim svojim poslovnim intimusom, Nevenom Marinom, i osobno može sudjelovati u grafičkom oblikovanju publikacija kojima je urednik i/ili autor, s obzirom na to da je permanentno bio svjestan koliko je u našim strukama važno postići skladan odnos pisanog teksta i popratnih slikovnih priloga, čiju je kvalitetu u Miloševićevim uredničkim i autorskim tiskanim djelima dominantno osiguravao MHAS-ov muzejski fotograf Zoran Alajbeg.

Na potonje navedeno najvećim se dijelom skladno nadovezuje i posljednji veliki Miloševićev izdavački projekt, serijska publikacija nazvana *Korpus ranosrednjovjekovne skulpture*, osmišljena po uzoru na talijanski *Corpus della scultura alto-medievale* poznatog Centra za ranosrednjovjekovne studije iz Spoleta. Planirano je da unutar *Korpusa*, u nizu objavljenih knjiga, kataloški bude obrađena cjelokupna ranosrednjovjekovna skulptura povijesnih hrvatskih zemalja, a taj je važan projekt Tonči pokrenuo 2017. godine, još kao ravnatelj MHAS-a, neposredno pred umirovljenje. Uz razumijevanje i potporu Miroslava Katića, svojeg nasljednika na mjestu muzejskog ravnatelja, Milošević je nastavio voditi brigu o pokrenutoj serijskoj publikaciji, koja je u trenutku njegove smrti zaustavljena na šest objavljenih knjiga. Na ovom mjestu opet moram biti subjektivan i evocirati uspomenu na našu suradnju na mojim dvjema autorskim knjigama koje su objavljene upravo unutar

2.

Nikola Jakšić, Ante Milošević
i Ivan Matejčić na Brijunima
u proljeće 2014. godine (izvor:
privatna zbirka Ante Miloševića)

Nikola Jakšić, Ante Milošević
and Ivan Matejčić on the Brijuni
Islands in spring 2014

Korpora, a od kojih je ova druga, publicirana krajem 2023. godine pod naslovom *Lepuri kod Benkovca*, ostala i posljednja Tončijeva urednička knjiga. Kao i u svemu ostalome, Milošević ni u tim dvjema prilikama ništa nije prepuštao slučaju, sve je bilo savršeno vođeno i organizirano, pa konačan rezultat nije ni mogao izostati. Također, u jednom od naših posljednjih razgovora, krajem lipnja 2025. godine, posebno ga je obradovala vijest da je za financiranje odobren pod mojim vodstvom prijavljeni institucijski projekt Sveučilišta u Zadru pod naslovom *TransArt: Umjetnost i granice – transmisija ideja i utjecaja u mediteranskim pograničnim područjima*. Tom je projektu, naime, jedan od glavnih ciljeva obrada svih zadarskih ranosrednjovjekovnih reljefa (ponajprije onih iz Arheološkog muzeja u Zadru), koji bi, po logici stvari, u konačnici trebali biti objavljeni upravo u MHAS-ovu *Korpusu*, nastavljajući niz koji je Milošević pokrenuo.

Konačno, na kraju želim istaknuti da je svim Tončijevim kolegama i prijateljima koji su u to bili uključeni, a posebice urednicima (Ivan Basić, Ivan Josipović, Miljenko Jurković) i članovima Uredničkog vijeća (Vedran Barbarić, Branko Kirigin, Željko Peković), istinsko zadovoljstvo predstavljala činjenica što smo mu, već teško bolesnomu, još za života uspjeli prirediti već spominjani slavljenički zbornik, objavljen povodom njegova sedamdesetog rođendana. Dvije promocije zbornika, prva porečka, tijekom listopada, a potom i splitska, sredinom prosinca 2024. godine, bile su posljednja zajednička i sretna druženja s Tončijem koji, koliko je god možda i pokušavao, nije mogao sakriti svoje iskreno oduševljenje i zasluženi ponos. S porečkog predstavljanja posebno pamtim dirljivo obraćanje naše francuske kolegice i Miloševićeve dobre prijateljice Pascale Chevalier, kao i Tončijevo popratno višednevno druženje s Ivanom Matejčićem, njegovim *brother in arms*. Tih sam dana konstantno bio oduševljen, pa sam time višekratno „pilao” kolegu Basića, njihovim načinom funkcioniranja, spontanom kompatibilnošću i međusobnim razumijevanjem, neovisno o tome jesu li raspravljali o struci ili su iznosili planove za neko hedonističko uživanje u jelu i piću koje je uskoro trebalo uslijediti za cijelo društvo. Splitsko predstavljanje bilo je pak prožeto intimnom atmosferom okruženja koje su mu osigurale kolege iz grada u čiji je društveni ambijent ugradio najviše svojih profesionalnih pregnuća, pa je sve proteklo u skladnom tonu međusobnog uvažavanja i druženja, što u zgradi fakulteta na kojem je radio kao gostujući profesor, što u njegovu omiljenom restoranu na splitskom Spinutu, u kojem se uvijek odvijao završni čin, tj. „kruna” svih važnijih događaja povezanih sa strukom kojima je Tonči bio glavni protagonist ili sudionik. Sve je išlo „baš kako treba”, možda i predobro, diskretno najavljujući da se radi o svojevrsnom „labuđem pjevu”, da će ubrzo doći nešto što neće biti tako lijepo...

To „nešto”, nažalost, uistinu je i došlo. Tončiju se početkom 2025. godine pogoršalo zdravstveno stanje, ali nam ni tada nije htio dati do znanja da je zaista tako. Uvijek je, u telefonskim razgovorima ili u neposrednom susretu „u četiri oka”, pričao o nekim drugim stvarima, planovima za neku novu knjigu ili neki novi projekt, tek bi onako usput, i to na direktno postavljeno pitanje o zdravlju, odgovorio kako je „bilo i boljih dana”... Kad je ono neminovno ipak došlo, naglo i nenajavljeno kao što obično dolazi, Tonči nas je sve još jednom iznenadio. Na njegovu posljednjem ispraćaju, 26. srpnja 2025. godine u Sinju, nakon oproštajnog govora don Josipa Dukića, njegove su nam kćeri rekly da nam je svima ostavio jedan zadatak, svojevrsnu oporučnu volju – rukopis monografije o bibrskoj rotondi za koju nas zadužuje da mu je posmrtno priredimo i objavimo. Moglo bi se reći da je s Kliom, muzom povijesti, išao ukorak do posljednjeg trenutka. I zaista, dok pišem ovaj tekst, kolega Basić javlja mi da, uz malu pomoć Danijela Džina, upravo redigira rukopis te posljednje Miloševićeve knjige, a sličan posao na njegovu zadnjem članku, onome koji govori o još jednom epigrafičkom spomenu kneza Trpimira, čim završim ovaj tekst,

čeka i mene. Njega je, još dokraja neuređena, Tonči ipak uspio poslati uredništvu slavljeničkog zbornika koji će biti objavljen u čast još jednoga dragog mu kolege i prijatelja – Mladena Ančića. Očito se pobrinuo da mu sva profesionalna „dugovanja” na kraju, makar i posmrtno, budu podmirena...

S Kliom povezan za života, Ante Milošević zasigurno ostaje s njom u društvu i u vječnosti. Svojim doprinosom hrvatskoj arheologiji i povijesti umjetnosti, vođenjem jedne od najvažnijih institucija za našu kulturno-povijesnu baštinu, kao i svojim neumornim radom na njezinu očuvanju, proučavanju i prezentaciji, ostavio je neizbrisiv trag u hrvatskoj znanosti i kulturi.

Adio šjor Tonči, bila mi je čast poznavati Te!

BILJEŠKE

¹ *FORTUNATUS LIGO – zbornik povodom sedamdesetog rođendana Ante Miloševića / Festschrift on the occasion of Ante Milošević's 70th birthday*, (ur. Ivan Basić, Ivan Josipović, Miljenko Jurković), Split – Zadar – Zagreb – Motovun, 2024.

² KRISTINA BABIĆ, Bibliography of Ante Milošević, u: *FORTUNATUS LIGO* (bilj. 1), 35–52.

³ DANIJEL DŽINO, Životopis Ante Miloševića / *Biography of Ante Milošević*, u: *FORTUNATUS LIGO* (bilj. 1), 15–33.

